

Onderbouw VO

Werkbladen

REGELRECHTE VRIJHEID

Lesproject over rechten en plichten;
democratie, vrijheid en gevangenschap.

Module 1

**Jouw
rechten
en
plichten**

Inhoudsopgave

1. Vrijheid, rechten en plichten	blz. 3
1.1. Wat mag en moet jij?	
2. Regels en wetten.	
2.1. Wetboeken	
2.2. Regels voor de rechter	blz. 4
2.3. Het Wetboek van Strafrecht	blz. 5
3. Het Nederlandse strafrecht in uitvoering	blz. 6
3.1. Strafrecht	
3.2. Van misdrijf tot veroordeling	
4. Straffen in Nederland	blz. 8
4.1. Waarom wordt de dader gestraft?	
4.2. Wat voor straffen zijn er?	
Afsluitende opdracht	
Uit de krant geknipt	blz. 9
Informatie over het Gevangenis­museum	blz. 11

In deze lesbrief ga je bekijken wat er in Nederland allemaal mag en moet. Je ontdekt wat er gebeurt als je iets doet wat niet mag.

We hebben het over:

rechten	rechters	strafbaar feit	verdachte	strafrecht
misdrijf	plichten	rechtbank	officier van justitie	
misdadiger	dader	rechtbank	advocaat	

1 Vrijheid, rechten en plichten

Wat mag jij allemaal, waar heb jij in Nederland recht op? Aan welke regels moet jij je houden? Waarom eigenlijk?

1.1 Wat mag en moet jij?

In onze maatschappij is heel veel geregeld. Dat moet ook wel, want we wonen met heel veel mensen samen in dit kleine land en alles moet goed gaan. Je mag in Nederland heel veel; je hebt veel **rechten** en **vrijheden**.

Maar je hebt ook **plichten** en er zijn regels waar je je aan moet houden.

Op de weg zijn er verkeersregels waar iedereen zich aan moet houden. Dat zijn afspraken, zodat er geen ongelukken gebeuren. Er is geregeld wie het recht heeft op voorrang en wie de plicht heeft om te stoppen. Ook bij jou op school zijn er dingen die je wel en niet mag doen, om ervoor te zorgen dat het geen puinhoop wordt.

Opdracht

Moeten en mogen

Noem iets wat in jouw school moet en iets wat mag. Maak de zinnen af.

a. In mijn school heb ik de plicht om _____

b. In mijn school heb ik het recht om _____

2 Regels en wetten

Zit je op voetbal, hockey, basketball of een andere sport? Daar heb je te maken met spelregels. Die staan op papier, zodat iedereen ze kan nalezen. Ook de regels en afspraken die in Nederland gelden zijn opgeschreven. Dat zijn *wetten*, waar iedereen zich aan moet houden. De wetten staan in hele dikke boeken met kleine letters en lastige zinnen: de *wetboeken*.

2.1 Wetboeken

De regels en afspraken die in wetboeken staan, worden *wetsartikelen* of gewoon *artikelen* genoemd. Al die regels zijn bedoeld om de samenleving in Nederland te organiseren. De rechten van iedere individuele burger, dus ook die van jou, worden zo goed mogelijk beschermd. Vaak gaat het om heel normale zaken. Zo staat er in de Wegverkeerswet dat je licht op je fiets moet hebben als het donker is en in het *Wetboek voor Strafrecht* staat dat je niet mag stelen en een ander niet mag slaan. Er staat ook precies uitgelegd wat er gebeurt als je die wet overtreedt. De belangrijkste wet is de *Grondwet*. Daarin zijn de rechten en plichten van jou en van mij vastgelegd. Zo staat er in de Grondwet dat je niet gediscrimineerd mag worden op huidkleur, godsdienst, afkomst, sekse of seksuele voorkeur. En dat je het recht hebt om je mening te laten horen.

2.2 Regels voor de rechter

Als je de wet overtreedt, kom je in sommige gevallen voor de *rechter*. Die kijkt welke straf je krijgt. Ook die rechter moet zich aan allerlei regels houden, hij mag niet zomaar een straf verzinnen!

Wetten

De rechter moet zich houden aan het Nederlandse recht. Een groot deel van het recht staat in de wet. De meeste wetten worden gemaakt door de regering (ministers en koningin) en het parlement (Eerste en Tweede Kamer), maar ook provincies en gemeenten kunnen wetten maken.

Jurisprudentie

Niet al het recht staat in de wet. De rechter is ook gebonden aan andere rechtsbronnen. Eén daarvan is de *jurisprudentie*. Dat is de verzameling uitspraken die eerder door rechters zijn gedaan. De rechter kan opzoeken wat collega's hebben beslist in vergelijkbare zaken. Hij kan dan hetzelfde beslissen of juist iets heel anders. Zo blijft het recht passen bij de tijd.

Internationale verdragen

De Nederlandse rechter moet zich ook aan *internationale verdragen* houden. Dit zijn afspraken tussen verschillende landen. Soms zijn er tegenstrijdigheden tussen de nationale wetten en de internationale afspraken. In de grondwet staat dat de internationale verdragen voorgaan.

Opdracht

Begrippen

Zoek de juiste begrippen bij de omschrijvingen.

a. vrijheden, dingen die je mag	___	1. plichten
b. dikke boeken met kleine letters en lastige zinnen waarin de wet staat beschreven	___	2. rechten
c. regels en afspraken die in de wetboeken staan	___	3. grondwet
d. belangrijkste wet	___	4. wetten
e. dingen die je moet	___	5. wetboeken
f. regels en afspraken die in Nederland gelden	___	6. (wets)artikelen
g. verzameling uitspraken die eerder door de rechter is gedaan	___	7. rechter
h. persoon die bepaalt welke straf iemand krijgt	___	8. jurisprudentie

2.3 Het wetboek van Strafrecht

Eén van de Nederlandse wetboeken gaat helemaal over het strafrecht.

Artikelen in een wetboek zijn geschreven in lastige, moeilijk te begrijpen taal.

Hieronder zie je een artikel uit het Wetboek van Strafrecht:

Artikel 421 | Sr, Boek 2, Titel 31. De in de artikelen 105, 174, 208-212, 216-222bis, 225-229, 310-312, 315, 317, 318, 321-323, 326-332, 341, 343, 344, 359, 361, 366, 373, laatste lid, 402, 416, 417, 420bis en 420ter bepaalde gevangenisstraf kan met een derde worden verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen sedert de schuldige hetzij een tegen hem wegens een der in die artikelen omschreven misdrijven uitgesproken gevangenisstraf, hetzij een wegens diefstal, verduistering, heling, het opzettelijk voordeel trekken uit de opbrengst van enig door misdrijf verkregen goed, bedrog of witwassen krachtens de militaire wetten opgelegde straf, geheel of ten dele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering van die straf nog niet is verjaard.

Webopdracht Het Wetboek van Strafrecht

Misdrijven

Ga via www.gevangenismuseum.nl naar de weblessen van Regelrechte Vrijheid.

- Daar vind je artikel 421. Door de linken in artikel 421 te volgen, kom je bij de misdrijven. Dat zijn natuurlijk allemaal weer lastig te begrijpen teksten, maar waarschijnlijk kun je er toch wel iets van begrijpen.
- Zoek van de volgende artikels op om wat voor misdrijf het gaat en wat de maximale gevangenisstraf is: artikels **174**, **208**, **310** en **366**.
- Vul de antwoorden hieronder in:
 1. Als je iemand iets verkoopt of geeft, dat ongezond is, krijg je maximaal ___ jaar gevangenisstraf. Als hij daardoor dood gaat, zelfs ___ jaar.
 2. Als je geld namaakt, krijg je maximaal ___ jaar gevangenisstraf.
 3. Als je steelt, moet je maximaal ___ jaar naar de gevangenis.
 4. Als je bij een bank werkt en je steelt er geld, krijg je maximaal ___ jaar gevangenisstraf.

3 Het Nederlandse strafrecht in uitvoering

In dit hoofdstuk ga je aan de slag met misdrijven en strafrecht. Iemand die van een misdrijf of overtreding wordt verdacht, krijgt te maken met het strafrecht.

3.1 Strafrecht

Jeugdstrafrecht

Voor jongeren van 12 tot 18 jaar geldt het *jeugdstrafrecht*, met speciale straffen en maatregelen. Die staan ook in het *Wetboek van Strafrecht*. De kinderrechter geeft minder zware straffen, de maximale gevangenisstraf is 2 jaar (in het gewone strafrecht is de maximumstraf levenslang). Bij erg zware misdaden kan een minderjarige ook volgens het volwassen recht worden gestraft. Kleine overtredingen handelt de politie meestal zelf af, bijvoorbeeld winkeldiefstal of vernieling. Vaak gebeurt dat door middel van een *Halt-project*.

Het openbaar ministerie (OM) en de officier van justitie

Volgens de wet is in Nederland *het openbaar ministerie (OM)* verantwoordelijk voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten en voor de uitvoering van de straf. Bij het openbaar ministerie werken *officieren van justitie*. Zij sporen mensen die de wet overtreden op en brengen ze voor de *rechter*.

3.2 Van misdrijf tot veroordeling

Strafzaken gaan volgens strenge regels.

We gaan er nu kort naar kijken aan de hand van een opdracht.

Opdracht

Lees de volgende tekst aandachtig. Maak daarna de kennistest die eronder staat.

Nadat de politie een *verdachte* heeft opgepakt, wordt hij (of zij) verhoord. Alle informatie wordt opgeschreven in het *proces-verbaal*.

In de wet is vastgelegd dat een verdachte het recht heeft om te zwijgen en niet hoeft mee te werken aan zijn eigen veroordeling.

De officier leest het proces-verbaal dat hij van de politie heeft gekregen. Welke wet is er overtreden? Heeft de verdachte dat expres gedaan? Als de officier het misdrijf ernstig genoeg vindt, zal hij de verdachte *vervolgen*.

Wanneer de officier een verdachte voor de rechter wil brengen, zal hij de verdachte een *dagvaarding* geven. Daarin staat onder andere waarom hij voor de rechter moet komen. Heeft de verdachte iets gedaan waarvoor hij maximaal één jaar gevangenisstraf kan krijgen, dan wordt er recht gesproken door één rechter of wel de *enkelvoudige kamer*. Staat de verdachte terecht voor een ernstig misdrijf zoals inbraak of doodslag dan zijn er drie rechters. Dit heet de *meervoudige kamer*.

Omdat rechtszaken vaak heel ingewikkeld zijn, is het voor een verdachte belangrijk dat deze bijgestaan wordt door een iemand die alle regels en wetten kent. Dit is de *advocaat* van de verdachte. Iedere verdachte heeft het recht om zich door een advocaat te laten bijstaan. Als je daar geen geld voor hebt, betaalt de overheid een advocaat voor je.

De hoofdrolspelers in de rechtszaal zijn:

- de *rechter*
- de *officier van justitie* in de rol van *aanklager*
- de *verdachte* met zijn advocaat

Verder is er:

- een *griffier* die precies opschrijft wat er in de rechtszaal wordt gezegd
- *parketpolitie* om alles in de hand te houden

De rechter opent de zitting en geeft het woord aan de officier (aanklager). De aanklager vertelt waar de verdachte van wordt verdacht. Vervolgens stelt de rechter vragen aan iedereen over wat er is gebeurd.

Er kunnen ook *getuigen* en *deskundigen* worden gehoord.

Als de rechter alles heeft gehoord wat er over de zaak te zeggen valt, geeft hij weer het woord aan de aanklager. Die gaat dan staan om zijn *slotbetoog* te houden. Hij vertelt nog eens wat er volgens hem allemaal is gebeurd en waarom hij vindt dat de verdachte een bepaalde straf moet krijgen.

Daarna mag de advocaat zijn kijk op het gebeuren geven en uitleggen waarom de aanklager het helemaal verkeerd ziet. Hij kan bijvoorbeeld zeggen dat zijn cliënt helemaal niet schuldig is of dat zijn *cliënt* niet goed wist wat hij deed. Dit noemen we het *pleidooi*.

Als laatste mag de verdachte nog iets zeggen. Hij kan dan bijvoorbeeld zeggen dat hij spijt heeft. Misschien is de rechter dan minder streng.

Als iedereen zijn zegje heeft gedaan, trekken de rechters zich terug om te overleggen. Na twee weken doet de rechtbank (*de meervoudige kamer*) uitspraak. De enkelvoudige kamer doet direct na de zitting uitspraak.

De verdachte krijgt een *straf opgelegd* of wordt *vrijgesproken*.

Kennistest

Vul de juiste functie in op het lege plekje.

Je kunt kiezen uit:

- rechter
- officier van justitie
- advocaat
- griffier
- parketpolitie.

1. De _____ leest het proces-verbaal en geeft de verdachte een dagvaarding.
2. De _____ houdt een pleidooi.
3. De _____ bepaalt de uiteindelijke straf en legt die op.
4. Een _____ schrijft precies op wat er in de rechtszaal wordt gezegd.
5. De _____ handhaaft de orde in de rechtszaal.

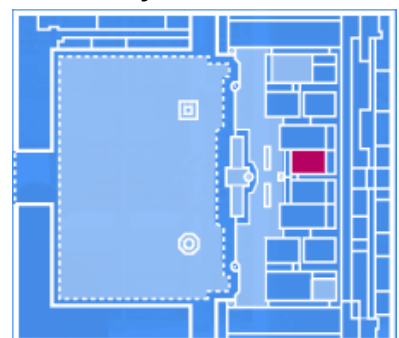
Webopdracht Gerechtsgebouw

Neem een kijkje in het gerechtsgebouw in Den Bosch.

Ga via www.gevangenisemuseum.nl naar de webopdrachten van Regelrechte Vrijheid.

Omcirkel het goede antwoord (a of b)

1. Ga naar de grote rechtszaal. Is dit een enkelvoudige of een meervoudige kamer?
 - a. Een enkelvoudige kamer.
 - b. Een meervoudige kamer.
2. Ga naar de raadskamer. Wie vergaderen hier?
 - a. De rechters
 - b. De Officier van Justitie en de advocaat van de verdachte.

4 Straffen in Nederland

Taakstraf, boetes, gevangenisstraf. Hoe zit het eigenlijk?

4.1 Waarom wordt de dader gestraft?

Als iemand wordt veroordeeld door de rechter, krijgt hij meestal een straf opgelegd.

- Met de straf wil de rechter de dader van een misdrijf duidelijk maken dat hij fout is geweest.
- De straf is ook een signaal naar iedereen in Nederland dat je niet zomaar de wet kan overtreden.
- De straf heeft ook betekenis voor het slachtoffer van een misdrijf. Als jouw mobieltje of fiets wordt gestolen kan het een troost zijn dat de dader straf krijgt.

4.2 Wat voor straffen zijn er?

De rechter kan verschillende straffen opleggen. Zo kan hij een *geldboete* geven of een *onvoorwaardelijke gevangenisstraf* opleggen. Dit betekent dat de veroordeelde zijn gehele straf in de gevangenis zal moeten uitzitten. Als de rechter een *voorwaardelijke gevangenisstraf* oplegt, hoeft de veroordeelde niet naar de gevangenis. Als hij in de toekomst nog een keer hetzelfde misdrijf begaat, weet hij dat hij een onvoorwaardelijke straf krijgt. Als het gaat om een licht misdrijf kan de rechter ook een andere straf opleggen. Een *taakstraf* kan bestaan uit het opmaken van bedden in een ziekenhuis of het opruimen van afval in het park.

Vraag

Als je een gevangenisstraf krijgt, ben je je vrijheid kwijt. Ineens bepaalt iemand anders wanneer je naar bed gaat, moet douchen, enzovoorts. Ook mag je niet zomaar alles in je cel hebben. Daar is ook weer een wet voor. In de *Beginselenwet voor het Gevangeniswezen* staat precies omschreven wat een *gedetineerde* wel en niet op cel mag hebben.

Bedenk wat een gevangene allemaal niet in zijn cel mag hebben.

Schrijf 4 dingen op en geef aan waarom je denkt dat het verboden is in de gevangenis.

1. _____ omdat _____.
2. _____ omdat _____.
3. _____ omdat _____.
4. _____ omdat _____.

Afsluitende opdracht

Lees de krantenartikelen en **bespreek** één of meerdere zaken in kleine groepjes.

Geef antwoord op onderstaande vragen:

- Welke straf zou je geven?
- Spelen er verzachtende omstandigheden mee?
- Is de rechter te streng of juist te soft? Waarom vind je dat?

Gebruik bladzijde 10 e.v. om op te schrijven welke straf je geeft en waarom.

De regels vanaf Museum vul je nog niet in, dat doe je straks in het Gevangenis­museum.

Vechtpartij met dodelijke afloop

Zinloos geweld; avondje stappen loopt verkeerd af

Van onze verslaggever

Twee jongen van 18 en 19 zijn afgelopen nacht opgepakt na een uit de hand gelopen ruzie in de fietstunnel aan de Aanlooplaan. De jongens hadden beiden te veel gedronken en raakten slaags met een toevallige voorbijganger. De 19-jarige F. trok een mes en stak de fietser neer. De fietser overleed ter plekke. Een passerende automobilist was getuige van het drama en alarmeerde

onmiddellijk de politie. De verdachten werden nog geen 20 minuten later opgepakt, terwijl ze doodleuk in een café aan de bar zaten. De identiteit van het slachtoffer is niet vrijgegeven, daar men zijn familie nog niet op de hoogte heeft kunnen brengen van zijn dood. Beide verdachten, die geen van beiden eerder met Justitie in aanraking kwamen, zitten in voorarrest.

Dronken vader haalt kind van school

Van onze verslaggever

Een 40-jarige vader is afgelopen woensdag opgepakt omdat hij doorreed na een fiets total loss te hebben gereden.

Toen hij werd aangehouden, bleek hij ook nog eens 4 maal de toegestane hoeveelheid alcohol in zijn bloed te hebben. Tot overmaat van ramp zat zijn 10-jarige dochttertje achter in de auto. Die had hij zojuist opgehaald op school. De vader had flink gedronken, naar eigen zeggen heeft hij een zware, stressvolle baan. De fiets heeft hij nooit gezien, zo verklaard hij zijn doorrijgedrag.

Een alerte buurtbewoner heeft alles gezien en de politie gewaarschuwd, waarna de man is ingesloten.

Keuringsdienst van Waren treft 'onhygiënische puinhoop'

Van onze verslaggever

Na een routine controle door de Keuringsdienst van Waren (KvW) is een restaurant in de binnenstad preventief gesloten. De eigenaar hangt een zware boete én tijdelijke sluiting boven het hoofd, aangezien dit niet de eerste waarschuwing is.

Een jaar geleden kreeg de eigenaar van het toen net geopende restaurant ook onaangekondigd bezoek van KvW. Hij kwam er destijds met een berisping vanaf. Nu na een herhaalde controle is gebleken dat de hygiëne wederom niet aan de wettelijke eisen voldoet, is het etablissement gesloten, in ieder geval tot de zaak voor de rechter komt.

Inbraak tijdens vakantie

Van onze verslaggever

Terugkomen van vakantie en je huis overhoop aantreffen. Dat overkwam de familie Doornbos.

“We waren een week weggeweest en we zijn erg geschrokken. Dit is nog wel zo'n nette buurt!”

De dag na de ontdekking van de inbraak is al een verdachte opgepakt, de 26-jarige H. de J., een bekende van de politie. Niet alleen waren zijn vingerafdrukken aangetroffen in de woning van de fam. Doornbos, in zijn woning zijn bovendien de gestolen zaken teruggevonden.

De J. is een heroïneverslaafde die wel vaker in aanraking met Justitie is gekomen. Hij zit in voorlopige hechtenis.

Over 2 weken komt de zaak voor de rechter.

Pag. 6: Inbraakpreventie begint al bij het invullen van kofferlabels.

Welke straf eis je?

Schrijf hier **op** welke straffen jullie hebben geëist.

Neem deze bladzijde straks **mee** naar het Gevangenis­museum, daar zie je deze rechtszaken in de rechtbank. **Vul in** welke straf de rechter uiteindelijk heeft gegeven.

Geef ook je mening.

Zaak: Vechtpartij met dodelijke afloop

Eigen uitspraak en waarom:

Museum - Uitspraak van de rechter: _____

Eens/niet eens, mening: _____

Zaak: Keuringsdienst van waren

Eigen uitspraak en waarom:

Museum - Uitspraak van de rechter: _____

Eens/niet eens, mening: _____

Zaak: Dronken vader haalt kind van school

Eigen uitspraak en onderbouwing:

Museum - Uitspraak van de rechter: _____

Eens/niet eens, mening: _____

Zaak: Inbraak tijdens vakantie

Eigen uitspraak en onderbouwing:

Museum - Uitspraak van de rechter: _____

Eens/niet eens, mening: _____

Informatie over het Gevangenis­museum

Het Gevangenis­museum behandelt onderwerpen die ons allemaal aangaan: misdrijven, strafwetten en de toepassing daarvan in heden en verleden.

Het Gevangenis­museum laat zien hoe wij in Nederland vanaf ca. 1600 mensen straffen, die zich niet aan regels en normen hielden.

Wat is er te zien?

De vaste expositie in het museum is in **zes aparte delen** verdeeld. Ieder deel vertelt een stuk over de geschiedenis van het straffen.

Vanaf 1600 tot ongeveer 1850 kenden we in Nederland openbare straffen, die op het schavot werden uitgevoerd. De straffen waren niet mals en als gevangene werd je eerst op de pijnbank gelegd om te bekennen. Geleidelijk werden steeds meer veroordeelden naar de tuchthuizen gestuurd en verdwenen de schavotstraffen. Originele voorwerpen uit die tijd, verhalen over oude strafzaken en plaatjes vertellen over die periode.

Veenhuizen is een bijzonder dorp met een bijzondere geschiedenis. Allerlei voorwerpen, foto's en verhalen, verteld door oudere Veenhuizers, geven inzicht in dit deel van de expositie.

Waarom zijn wij gevangenen **individueel in een cel gaan opsluiten**?

Hoe ziet een **koepelgevangenis** er van binnen uit? Daar gaat het volgende gedeelte over. Een nagebouwde koepelgevangenis op schaal, bouwtekeningen, maquettes en andere objecten vertellen over dit onderwerp.

Hoe kom je in de gevangenis terecht? Wat doen al die zwart-witte dames en heren in een rechtbank? In **de interactieve rechtbank** in het museum geeft een video uitleg hierover. Bovendien wordt je een aantal misdrijven voorgelegd en kun je als rechter zelf vonnis wijzen.

De periode 1940-1945 was de tijd van de bezetting, maar daarna ook van snelle veranderingen en vernieuwingen, van opstanden en gijzelingen in de gevangnissen. Tekeningen, films, foto's en allerlei andere objecten laten dat allemaal zien.

Het laatste deel behandelt allerlei aspecten van **de hedendaagse detentie**. In **nagebouwde cellen** kan de bezoeker ervaren hoe krap het is met zijn tweeën op één cel.

